

DIMENSIUNEA ARHETIPALĂ A MITULUI JERTFEI CREATOARE

Drd. Lucreția BOGDAN

Universitatea „Petru Maior”, Târgu-Mureș

Abstract

In **10 studii de arhetipologie** Corin Braga highlights that one may say that cultural anthropology plays the same role at the level of collective imaginary as psychocritics on the level of the creative individual.

In 1925, Ion Mușlea started studying a Romanian custom, returning to the same study in 1965 through his unique paper, **Contribuții la studiul Mioriței**.

Arhetipurile pot fi considerate *stereotipuri arhaice*, adică imagini stereotipice general umane, care în modelul Jung sunt transmise ereditar. După DEX, *arhetipul* reprezintă *un model sau tip inițial după care se călăuzește cineva (special) manuscris original al unei opere*. În filozofia lui Platon *arhetipul* este un *concept care desemnează modelul prim originar, ideal al obiectelor sensibile, considerate care prezentări imperfecte și copii ale sale, fiecare din modulii ancestrali universali ai intuiției și ai intelectului*. În al patrulea înțeles din DEX termenul *arhetip* reprezintă *modelul inițial după care se execută o lucrare, mai ales manuscris original după care se fac copii*, iar în al cincilea înțeles termenul *arhetip* desemnează calitatea de originalitate. Reversul acestui termen este *anarhetip*. În volumul *De la arhetip la anarhetip*, Corin Braga aplică principiile literaturii comparate în analiza conceptului de lume de dincolo în mentalitatea europeană, pornind de la scrierile vechi ale vremii în perioada marilor descoperiri geografice.

Lumile au fost create prin sacrificarea unui Antropocosmos, a unui Mare Om primordial. Actul sacrificial a contribuit la însuflețirea lumilor. În tradiția indiană, omul e făcut direct din corpul lui Purușha, concomitent cu facerea Lumilor, în tradiția mesopotamiană, după anumite versiuni omul e făcut din țărână și din sângele unui zeu, Kingu, sacrificat de Marduk, iar Mitologia nordică povestește cum gigantul primordial Ymir a fost sacrificat de cei trei frați, Odhin, Vili și Ve ca să facă lumile. Prin simpla imitare a gestului divin, care e un act real pentru că e sacru, sacrificiul coincide cu spațiul și timpul originar, în care a avut loc theophania.

Folcloriștii autohtoni, prin dicționare referitoare la figurile mitologice, datini și obiceiuri tradiționale, la fel ca unele dicționare de sociologie și antropologie, oferă unele informații despre teoriile și conceptele folosite în acest domeniu. Cea mai apropiată lucrare de un

asemenea obiectiv ar fi *Enciclopedia religiilor*, coordonată de Mircea Eliade și publicată în 1987. *Caracteristica esențială a strategiei științifice preconizată constant de Mircea Eliade este atacul lateral al izvoarelor și al temelor: autorul vine din domeniul istoriilor religiilor, al mitologiei și al etnologiei ca, după lungi și tensionate aventuri intelectuale să pătrundă în miezul filozofiei și să formuleze răspunsuri insolite, adânc întemeiate, la cele mai acute probleme ale gândirii abstracte contemporane.*¹ Prin creația sa și datorită colaboratorilor de prestigiu (G. Dumézil, Otto Rudolf, J. Przyluski, Ananda Coomaraswamy, Petru Caraman, Ion Coman). Mircea Eliade intenționa să influențeze opinia publică în scopul înființării institutului de orientalistă și pregătirii unei noi generații de savanți din țara noastră. Mihai Coman în volumul *Mit și mitologie românească* a reușit să facă o clasificare riguroasă a miturilor. Multe lucrări de specialitate se concentrează asupra mitologiilor și ceremoniilor proiectate de fiecare școală de gândire: evoluționismul, difuzionismul, funcționalismul, structuralismul, procesualismul etc. Referitor la acest mod de abordare savantă, Mihai Coman afirmă că *eforturile autorilor sunt astfel concentrate asupra contribuției sau limitelor paradigmatelor teoretice, a polemicilor sau sintezelor dintre școli, a rădăcinilor filozofice sau științifice, a influențelor exercitate de diferite științe, precum istoria, științele naturii, psihologia și psihanaliza, lingvistica și teoriile literare, asupra modelului interpretativ specific fiecărei paradigme. În puținele cazuri (C. Bell, 1997; J. Maisonneuve, 1988; M. Segalen, 1998) în care această perspectivă trece în plan secund, tratarea diverselor tipuri de ceremonii este sumară și incompletă*².

Există multe cauze, agenți și etape prin care **miracolul grec** a condus la desprinderea de gândirea mitică și religioasă și la deschiderea porților pentru un nou tip de gândire, care peste secole avea să conducă lumea modernă. Tot în acest timp, **mythos** a dobândit valori care îl diferențiau radical de **logos** și îl asociau cu ceea ce a ajuns mitul să desemneze în contemporaneitate: evocarea unor lucruri legate de un trecut nedefinit, o construcție narativă, având caracter fictiv și capacitatea de a emoționa.

În antiteză cu această evoluție, termenul **ritual** conferă imaginea unei istorii a consensului. Etimologic provine de la **rta**, străvechi cuvânt indo-european, care se referea la ordinea universului, astfel spus, la echilibrul dintre lumea divină și cea umană. Cuvântul latin **ritus** desemna ordinea actelor de preamărire a zeilor, apoi sistemul de obligații ale credincioșilor.

¹ Mircea Eliade, *Meșterul Manole*, Ed. Junimea, Iași, 1992, p. 5

² Mihai Coman, *Mit și mitologie românească. Introducere în antropologia românească*, Ed. Polirom, București, 2008, p.5.

Arnold van Gennep a definit un concept de mare perspectivă pentru studiul și funcționalismul societăților umane: expresia și noțiunea de *rit de trecere*.

Există multe clasificări a riturilor de trecere (R. Abrahams, 1967; B. Alexander, 1997; D. Kertzer, 2002; E. Leach, 1972; J. Maisonneuve, 1988; N. D. Munn, 1973; C. Riviere, 1997 etc). Acestea sunt derutante uneori pentru cititorul aflat la începutul căutărilor sale, riturile de trecere marchează și controlează cultural procesul de transformare de la o stare la alta a naturii, societății, individului. Iată una dintre clasificările riturilor: riturile în mișcare care pot fi paradele, procesiunile și pelerinajele; sărbătorile și carnavalurile; riturile politice fie impun ordinea și ierarhia, fie o contestă.

Antichitatea cunoștea sacrificiile la construcții. Întemeierea orașelor pe victime omenești îngropate de vii s-a realizat în Fenicia, Canaan, Palestina, Roma, Antiohia, Egipt, India modernă.

Brahmanismul a elaborat un sistem de substituiri a sacrificiului omenesc cu efigii sau figuri din cocă. La noi și în alte tradiții s-a păstrat motivul jertirii celui care zidește, meșterul moare îndată ce termină lucrarea.

Jertfele umane erau cu siguranță cele mai șocante aspecte ale civilizației aztece. Se credea atunci că universul creat de zei se distruge încetul cu încetul, o dată cu trecerea timpului.

Mitul are o largă răspândire, sacrificiul pentru durabilitatea-repararea construcțiilor fiind practicat, în vechime în *Scandinavia și la finici, la letoni și la estonieni, la ruși și la ucraineni, la germani, în Franța, în Anglia, în Spania*, până în Oceania, Polinezia, Asia (ecouri aparte în China, Japonia ș.a.), așa cum scria Mircea Eliade, în *De la Zalmoxis la Genghis-Han*.

Mitul jertfei este înrudit cu miturile cosmogonice din Rig-Veda, cu mitul cosmogonic babilonian. Creații literare folclorice au fost semnalate în regiunile: Japonia, China, în zona dintre Caucaz și Don, în nordul și vestul Europei. În zona sud-est europeană mitul străvechi a depășit etnograficul și producțiile folclorice s-au impus prin calitatea literară.

Există variante balcanice precum legenda orașului Teshang din Bosnia, a podului peste Struma în Bulgaria, a podului peste Mostar în Herțegovina, a podului peste Dibra sau a Cetății Rozafat din Albania, a Cetății Sakadar și Podului de pe Drina în fosta Iugoslavie, în care popoarele din sud-estul Europei au valorificat această împrejurare de tensiuni dramatice.

Giuseppe Cocchiara emite ipoteza că forma versificată a legendei ar fi depășit zona sud-est europeană, câteva variante fiind integral versificate în Armenia, Gruzia, Franța și Anglia.

Limbajul religios asociat practicilor ceremoniale a inclus și termenul *liturghie* care circumscrie atât riturile religioase, cât și orice manifestare rituală. Mitul se definește astfel: nu

se lasă surprins ca mit decât în măsura în care revelează că ceva s-a manifestat deplin și această manifestare este în același timp creatoare și exemplară, pentru că ea întemeiază și o structură a realului, și un comportament uman. Și pentru că toate miturile participă într-un anume fel la tipul mitului cosmogonic-căci orice istorie a ceea ce s-a întâmplat **in illo tempore** nu este decât o variantă a istoriei exemplare: cum s-a născut Lumea-urmează că toată mitologia este ontofanie, dar **ontofania** implică **teofania** sau **hierofania**.

Referitor la cultura populară românească s-au configurat două mari curente: miturile reprezintă un substrat din care cresc diversele manifestări folclorice (M. Eliade, R. Vulcănescu, M. Olinescu, Gh. Mușu, N. Densusianu etc); mitul este o subspecie oarecare a folclorului (B. P. Hasdeu, L. Șăineanu, Al. I. Amzulescu, O. Bârlea). Identificarea fondului mitic autohton a generat dispute în ceea ce privește nivelul de generalitate la care se plasează termenul **mit**. Astfel, Mihai Pop identifică un **mit al mării treceri**, Mircea Eliade, apoi Ion Taloș vor vorbi despre un **mit al sacrificiului**, O. Buhociu, M. Coman, M. Eliade despre **mituri eroice și inițiatice**, iar R. Vulcănescu despre **mituri antropogonice teogonice** etc. Mitul trimite la un singur personaj când vorbim despre: mitul broaștei (cosmogonice), mitul vidrei, mitul țurcăi, mitul uriașului.

La geto-daci întâlnim, în ansamblul riturilor de sacrificiu, atât jertfele umane (constatate, de altfel, și la alte popoare), cât și sacrificarea de animale și ofrande, acestea două din urmă devenind, probabil, destul de timpuriu preponderente. În volumul *Dacia preistorică*, Nicolae Densusianu demonstrează existența pe aceste meleaguri a unei civilizații mai vechi decât cele grecești, constituită în cel mai mare imperiu care l-a cunoscut lumea, **Imperiul pelagic**. Autorul începe cu lucrarea *Era quaternal-Periodicul Paleolitic*. Primul capitol se referă la primii locuitori a Daciei, leagănul civilizației ante-elene. Dovedește că toată mitologia zisă greacă cu care se fălește poporul elin, s-a născut în M-ții Daciei, între Buzău și Porțile de Fier. Templul cel mai mare al lumii prin importanța lui extraordinară, a fost la Bucegi, pe vârful Omu. Este prezentată tradiția poporului pelag, că la început pământul a fost plan, întocmai ca în *Teogonia* lui Hesiod. Locuitorii au cunoscut leul de vizuini, bourul, cerbul sur.

Dovedește că o ramură principală a acestor pelagi vorbiră o limbă pe care o numește **proto-latină**, care a dat naștere latinei și limbilor neolatine. Acest imperiu, alcătuit din păstori și cu mult în urmă din ciclopi și metalurgi, s-a scoborât din munți și a înființat Troia, Micena și Roma. Cu mult înainte de timpurile troiane, această civilizație ante-elene întemeiease prima unitate de cultură în Europa și pusese totodată bazele progresului moral și material în Asia de apus și în Africa de nord. Totodată, Nicolae Densusianu dovedește că Apollo din Delos nu este nici zeu grecesc, nici egiptean, ci o divinitate cu legende, dogme și

cu rituri naționale pelasge, căruia i-a fost închinată Insula Leuce (azi Insula Șerpilor). Când cultul lui Apollo suferise o înfrângere, ea fu consacrată umbrei lui Achile. Există o legendă despre originea divină a Mănăstirii Albe, Legenda Soarelui, care poate fi considerată un arhetip al legendei Mănăstirii Argeșului. Acest templu zis și a Hiperboreilor care sunt de fapt pelasgii este descris în vechea legendă cu 9 altare și cu jețuri scrise, pe care șade bunul Dumnezeu-Apollo, cu bătrânul tată-Saturnuy Senex, cu Maica Sfântă-Latona și cu Sfânta Măria cea Mare-Gaea, Rhea, cu Sfântă Măria Mică-Lâna, Diana, Luna și cu Siva Vasilicuța-Consiva sau Ops-Consiva, divinitatea semănăturilor.

Miturile exprimă un model moral și comportamental peren, care ilustrează specificul spiritualității naționale românești, constituindu-se în aceea ce se numește cultură populară. George Călinescu fixează, ca fiind proprii literaturii române, patru mituri fundamentale: mitul jertfei pentru creație, mitul mioritic, mitul etnogenezei, mitul erotic.

Dintre multitudinea de creații populare, baladele *Miorița* și *Monastirea Argeșului* ne dau posibilitatea să figurăm în planul artei o confruntare eroică, nespectaculoasă, cu destinul aspru.

Legate de mitul creației, o seamă din aceste tradiții cosmogonice sunt prezentate de Mircea Eliade în studiile sale, *Ierburile de sub cruce*, *La mandragore et L'Arbre de vie*, *Comentarii la Legenda Meșterului Manole: în nenumărate regiuni se vorbește despre nașterea plantelor și a animalelor, a oamenilor sau chiar a elementelor lumii din cadavrul (moarte violentă) unei divinități sau unei făpturi primordiale(...)* De altfel basmele ne-au destăinuit de mult axioma aceasta, că viața se transmite prin moartea violentă (de cele mai multe ori în chip viclean la împlinire), căci niciodată eroina, ucisă de dușmanca ei, nu piere cu adevărat, ci se transformă în pește, pasăre, brad, floare etc, până când își recapătă forma omenească.³

Unul dintre cei mai importanți folcloriști români, Ion Mușlea, studiază un obicei românesc în 1925. Lucrarea explică și imaginea nunții mioritice, încadrată în obiceiul nunții mortului necăsătorit, prezentă nu numai la români, ci și la celelalte popoare balcanice, chiar și la rușii mici și la huțuli. În 1965, Mușlea revine asupra acestui obicei prin lucrarea inedită *Contribuții la studiul Mioriței*.

Adrian Fochi, în studiul *Valori ale culturii populare românești*, determinând statutul uriașului Iorgovan demonstrează că *este firesc să- l integrăm pe Iovan Iorgovan al nostru printre figurile celebre ca: Perseu, Herakles, Kadmos, Apollo, Marduk, Ansar, Susano, Indra, Horus, Ghilgameș, Digenis, Akritas, Beowulf, Dobrânea, Siegfried, Dietrich von Born, Sfinții*

³ Mircea Eliade, *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie. Antologie*, Selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2008, p.193

Constantin, Theodor, Gheorghe, Mihai și alții... Întru totul asemănător este Gruia în două variante bănățene.⁴

Într- una din antologiile apărute recent, *Legende. Antologie*, Editura Emia, Deva, 2005, Maria Toma- Damșa realizează o clasificare a legendelor etiologice românești astfel: legende despre munți și dealuri; legende despre orașe, cetăți, poduri; legende despre ape; legende despre floră și insecte. Întâlnim aici legendele: *Cetatea Neamțului*, *Povestea Iașului*, *Legenda Sibiului*, *Traian și podul de peste Dunăre*. Ne- a atras atenția legenda *Cetatea Deva*, în care protagonistul este un meșter pe nume Komives Kelemen. Acesta împreună cu unsprezece zidari a primit porunca de la regele maghiar Bela al IV-lea să ridice o cetate pe Dealul Deveii. După ce s-au apucat de treabă zidarii, vedeau cu supărare că tot ce se zidea ziua, noaptea se surpa... În vis îi apărură stăpânul duhurilor rele, care- i spuse că zidirea nu se poate realiza decât prin jertfirea prin ardere a primei neveste ce va veni a doua zi dimineață, iar cenușa ei va fi amestecată în tencuială. Kelemen o jertfi la fel ca Manole pe soția lui. Pentru a nu ridica o cetate mai frumoasă, regele i- a aruncat în temniță pe meșteri. Aflând despre moartea mamei sale singurul copil al meșterului, se stinse și el de durere.

În *Mitologie românească*, Marcel Olinescu dă rădăcini românești vieții nefiloxerate a formelor de artă și cultură, folosindu-se de lucrările lui Tudor Pamfilie, Elena Niculiță-Voronca, Artur Gorovei, Simeon Florea Marian și de nenumărate colecții de folclor. El a clasificat legendele și superstițiile românești astfel : despre facerea lumii, despre oamenii vechi (rohmanii, jidovii sau uriașii, căpcăunii, blajinii, jumătate de om), despre uneltirile diavolului contra înfăptuirilor lui Dumnezeu, despre crearea omului, legende despre Hristos, legende despre viața omului.

Variantele în proză sunt peste cincizeci și se integrează zonei prelucrare a mitului. În 1970, Ion Taloș publică în culegerea sa peste douăzeci și trei de legende care se integrează acestei categorii. Rareori narațiunea se depărta de mit prin accente umoristice. Impresia de poezie povestită o transmit multe texte. Emil Petrovici a publicat în acest sens un text reprezentativ în *Anuarul Arhivelor de folclor*, unde informatorul narează fără har: visul lui Manole, jurământul, trădarea jurământului etc. Mai expresive sunt legendele care se îndepărtează de motivul central prin contaminare cu alte teme. Întâlnim poezia de tip arhaic sub formă de colind, horă sau cântare. Colindele despre jertfa zidirii amintesc frecvent de versiunea greacă, iar moravurile aspre și economia mijloacelor literare întăresc impresia de poezie arhaică.

---

⁴Adrian Fochi, *Valori ale culturii populare românești*, vol. II, București, Ed. Minerva, 1988, p. 192

Termenul de *baladă* a fost introdus de Vasile Alecsandri la 1852, în culegerea sa folclorică. În folcloristica românească acest termen înglobează întregul cântec epic: balada propriu-zisă (sau nuvelistică), cântece epice de vitejie, de haiducie, cele istorice și cele despre întâmplări contemporane. Astfel de balade sunt: *Soarele și Luna*, *Meșterul Manole*, *Miorița*, cât și *Miu Cobiul*, *Corbea*, *Toma Alimoș*, *Novăceștii*, *Miu Haiducul*.

La originea baladei *Monastirea Argeșului* stau legendele despre jertfa zidirii generate din mitul jertfei creatoare. Conform unei credințe vechi, noile construcții nu puteau dăinui dacă în temelii lor nu era zidită o ființă omenească. Această ființă sacrificată era de fapt, ofranda adusă spiritului locului, care urma să devină duhul protector al zidirii.

Originea sud-dunăreană a baladei *Meșterului Manole*, este remarcată de Odobescu încă din 1879 (*Biserica de la Curtea de Argeș și Legenda Meșterului Manole*). Mai târziu, a fost definitiv demonstrată de Kurt Schladenbach în studiul său din 1894: *Die aromunische Ballade von der Artabriücke (Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache, I. Leipzig, pp. 79- 121)*. Un rezumat comod al tipurilor sud-estice și maghiare, împreună cu o expunere succintă a ipotezelor lui Arnaudov și Skok relativ la geneza și difuzarea baladei în Balcani a dat Dimitrie Caracostea în studiul *Material sud-est european și formă românească (R. F. R, decembrie 1942, pp. 619- 666)*. Skok, împreună cu alți savanți, admite identitatea versiunilor aromâne cu cele neogrecești, îndeosebi cu cele din Epir. În ceea ce privește variantele daco-române, Skok le consideră în raporturi foarte strânse cu cele bulgărești, deși găsește că cel puțin două elemente nu se întâlnesc decât în cele românești; anume rugăciunile pe care le adresează Manole lui Dumnezeu ca să împiedice sosirea soției și zborul de Icar al meșterului. Arnaudov, a studiat apoi varietatea filiației. Acest lucru este confirmat și de către Dumitru Caracostea.

Culegerile de teren și studiile lui Ion Taloș, între 1962 și 1973, validează ipoteza genezei baladei din propria noastră bază etnografică. Mitul a fost prelucrat pe pământ românesc, astfel că până în 1950 se cunoșteau aproximativ 25 de variante, iar monografia sa din 1973 examinează 165 de variante.

Sartori, Sebillot, Șăineanu, Krauss și Caracostea au studiat variantele balcanice ale baladei. Variantele sud-est europene ale *Meșterului Manole* prezintă multe trăsături comune, dar conservă și o serie de particularități distincte. În balada grecească apare blestemul ființei sacrificate, în cea sârbească motivul alăptării după moarte, iar cea românească adaugă motivul căutării locului de zidit, precum și motivul lui Icar sau sfârșitul tragic al meșterilor.

Pe bună dreptate, remarca D. Caracostea că variantele grecești ale acestui mit au în comun o serie de elemente exterioare dramei (pasărea care înțelege greșit mesajul meșterului către soție, păcăleala cu inelul căzut în temelii); că cele bulgărești pun accentul

pe trăsăturile realiste ale soției (rezistența, bocete, blesteme); cele sârbești scot în evidență sentimentul de rușine al soției (ce vor zice oamenii dacă ar vedea pe bătrâna soacră, ducând merindele în cetate) și iubirea mamei pentru copii, iar cele maghiare sunt schematice și realiste (lipsa elementului irațional- zână, duh, vis; absența dramei meșterului; plânsul copilului).⁵

În evoluția versiunii românești s-au pus în evidență două straturi deosebite: unul arhaic, întâlnit numai în Transilvania, unde mitul zidirii apare întrupat în legendă, colindă și chiar cântecul de lume și altul mai nou, cuprinzând variantele moldo- muntene. Dintre numărul mare al variantelor descoperite în aproape regiunile țării, cele mai reușite sunt cele culese de V. Alecsandri, G. Dem. Teodorescu, C. N. Mateescu.

Față de toate variantele est-europene balada românească este net superioară. Ea debutează printr- un ritual: căutarea locului pe care se va ridica mănăstirea în timp ce toate celelalte versiuni încep cu un act omenesc zădărnicit (dărâmarea zidurilor). În balada românească meșterul se află și rămâne tot timpul în centrul acțiunii în timp ce în admirabila variantă sârbească și bulgară accentul cade pe soție și pe iubirea maternă. Manole însă, polarizează asupra- i întreaga dramă fără ca, totuși, rolul soției să-și piardă intensitatea și autenticitatea.

Acțiunea se petrece între anii 1512 și 1517, pe vremea lui Neagoe Basarab și prezintă în viziunea populară apariția unui monument de arhitectură, monastirea de la Curtea de Argeș. Unii cercetători înclină să fixeze momentul elaborării baladei în epoca lui Șerban Cantacuzino și a lui Constantin Brâncoveanu, decât în cea a lui Neagoe Basarab.

Balada este o îmbinare armonioasă a unsprezece motive folclorice, distribuite pe parcursul celor cinci momente ale acțiunii. După cum afirmă Gheorghe Ciompec *episodul inițial (căutarea zidului părăsit și neisprăvit) este o inspirată uvertură, care anunță în egală măsură structura polifonică a întregului, locul aparte a creatorului (diferențiat de acum de restul meșterilor) mitico- simbolică a narațiunii.*⁶

În variantele transilvănene este de remarcat onomastica invariabilă a Meșterului Manole în opoziție cu varietatea numelui meșterului mare în variantele sud- dunărene. Ființa jertfită are de asemenea o onomastică invariabilă în variantele localizate la Curtea de Argeș: Ana, Caplea, Vilaia. Există teme de situație și teme de erou. În primul caz eroul nu poate fi conceput decât în anume circumstanțe, în al doilea caz temele de erou presupun un personaj care întrupează ferm o idee, o atitudine. Zidirea soției este o împrejurare-cheie în definirea personajului simbol central.

⁵ Dimitrie Caracostea, *Poezia tradițională română*, II, București, Editura pentru literatură, 1969, p. 220

⁶ Gheorghe Ciompec, *Motivul creației în literatură română*, Editura Minerva, București, 1979, p. 38

Drama *Meșterul Manole* a fost publicată la Sibiu, în 1927. Peste doi ani, în 1929, la 6 aprilie, piesa vedea și lumina rampei, în premieră absolută, pe scena Teatrului Național din București. Piesa se sprijină pe cunoscuta legendă a Mănăstirii Argeșului, iar autorul, Lucian Blaga, altoiește pe sensul metaforic al baladei populare ideea că tot ce este cu adevărat durabil se obține prin jertfe. Între baladă și dramă există o filiație profundă, existând pasaje în care Blaga continuă balada. *Meșterul Manole* este o reconsiderare lirico-filozofică a unui tipar mitic și comportamental cu valoare exemplară pentru existența spirituală românească. Mănăstirea este un centru cosmic, legat de cele trei nivele ale universului : lumea subterană prin fântână, solul, lumea cerească prin arbore trandafir, coloană sau cruce. Ea este simbolul legăturii cu divinitatea. Biserica mai este numită și Mireasa lui Hristos.

Mănăstire-Manole-Meșteri-Mira. Cele patru consoane inițiale ale celor patru actanți sunt instanțele aceluiași personaj și nu pot fi percepute ca individualități. Mira și biserica sunt două planuri existențiale diferite ale lui Manole. Ceea ce este Mira pentru om, este și biserica pentru creator. Teatrul mitic blagian are o vădită conotație tragică, pentru că așa este destinul omului cu o înzestrare excepțională, în ordine divină un ales al sorții, iar în cea omenească-un blestemat de acest har; de aceea, tovarășii lui Manole îl supranumeau compătimitor pe acesta și pe bună dreptate *Meșterul Nenoroc*. Destinul irepetabil al omului de geniu, adâncit printr-o suferință nemărginită, l-a preocupat pe Blaga și în scrierile sale filosofice, atunci când analizează implicația raporturilor creație și absolut. Din conștiința omului, că e o făptură limitată pe toate planurile, se naște dorința de a crea, confruntată cu absolutul întruchipat de Marele Anonim. *Întreaga dramă se joacă la limita dintre lumi, dintre vizibil și invizibil, acolo unde se face schimb de taine și mesaje, într-o atmosferă de extaz liturgic sacral (în special în piesele puternic ritualizate)*⁷.

Mira devine la Blaga arhetip, adică Biserică, în vreme ce Ana are în baladă o personalitate abia schițată. Meșterul Manole , individualizat insuficient de autorul anonim are o personalitate duală în dramă, când devine conștient de paradoxul care îl va consuma : *Jertfa aceasta de neînchipuit-cine-o cere ? Din lumină Dumnezeu nu poate s-o ceară, fiindcă e jertfă de sânge, din adâncimi puteri necurate nu pot s-o ceară fiindcă jertfa e împotriva lor*. Universul *Obsesional* al Meșterului este dominat de cifre . Cifra, măsura lucrurilor, rațiunea, dar și alchimia subtilă a universului realizează contactul direct cu *Originalul*, aceasta fiind cauza reactivării arhetipurilor. În baladă numărul magic este prezent în versuri de început : *Nouă meșteri mari /Calfe și zidari/Și Manole zece/Care-i și întrece...*Drama valorifică la un alt nivel, atât cifrele multiplu de trei (șase și nouă), cât și cifra magică șapte. Manole și

---

⁷ Cornel Moraru, *Lucian Blaga. Convergențe între poet și filozof*, Editura Ardealul ,Tg-Mureș , 2005, p.54

meșterii poartă biserica înăuntrul conștiinței vreme de șapte ani. Manole și Mira s-au căsătorit după șapte ani. După ce Mira este zidită, Manole se trezește din transă după șapte zile. Cifra trei este investită cu simboluri creștine, Biserica se va ridica după trei zile.

Putem să-l comparăm pe Dionis al lui Mihai Eminescu cu Manole tocmai prin prisma dorinței de a tinde către absolut, către un tot ce nu poate fi definit în cuvinte sau în fapte, a vrut să devină el însuși Dumnezeu. Însă, și ei, ca marii artiști unici și geniali ca Mozart, Ludwig van Beethoven, Ștefan Luchian, Van Gogh, au fost pedepsiți de către destin datorită cutezanței lor de a atinge perfecțiunea.

Ultimii ani apar ca o perioadă fecundă în cariera motivului creației. Simbolurile baladei au pătruns în opere ca *Bietul Ioanide*, *Cântare Omului*, *Moartea unui artist*, în poeziile lui *Nichita Stănescu*, *Lucian Blaga*, *Tudor Arghezi*. Modelul, respectiv *Manole*, *homo aestheticus* a devenit cu precădere *homo constructivus*, resurecția lui fiind o problemă de sociologie literară.

Primul scriitor francez căruia balada *Meșterul Manole* îi sugerează o prelucrare independentă este Antony Deschamps. Acest poet vede în Meșterul Manole un simbol poetic al condițiilor istorice vitrege prin care a trecut România. Un alt publicist francez, Jules Brun aseamănă trecutul țării noastre cu destinul soției meșterului. M. Vessereau publica în 1930 cartea *Roumanie, terre du dor* în care este interpretat destinul Anei în mod alegoric. Profesorul Antonin Rogues, scriitor francez stabilit prin 1940 în țara noastră, semnalează într-o prefață la volumul *Legendes et doines roumaines* o direcție a prelucrărilor mai puțin îndrăznețe.

Hermeneutica eliadiană descifrează căile unei astfel de situații posibile. Levi-Strauss a formulat ideea: *cerul conduce lumea* în toate societățile sălbatice, iar Mircea Eliade a pus în evidență fenomenele de regenerare a universului mundan prin regenerarea sacrului. La rândul său, Lucian Blaga, afirmând că satul românesc trăiește sub *zariștea mitului*, a găsit un echivalent cu același sens.

Bibliografie

Bârlea, Ovidiu, *Istoria folcloristicii românești*, Editura Enciclopedia Românească, București, 1974

Lucian Blaga, *Perspectivă sofianică*, în vol. *Spațiul mioritic (Trilogia culturii II)*, Editura Humanitas, București, 1994

Blaga, Lucian, *Gândire magică și religie, Trilogia valorilor*, Editura Humanitas, București, 1996

Blaga Lucian, *Perspectiva sofianică* în vol. *Spațiul mioritic (Trilogia culturii II)*, Editura Humanitas, București, 1994

Ciompec, Gheorghe, *Motivul creației în literatura română*, Editura Minerva, București, 1979

Coman, Mihai, *Introducere în tipologia culturală*, Editura Polirom, Iași, 2008

Densusianu, Nicolae, *Dacia preistorică*, Editura Arhetip, 2002

Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie general. Mituri. Divinități. Religii*, Editura Albatros, București, 1995

Kernbach, Victor, *Universul mitic al românilor*, Editura Științifică, București, 1994

Kernbach, Victor, *Miturile esențiale*, Editura Științifică, București, 1978

Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, Ed. și studii introductive de Z. Ornea, Ed. Minerva, București, 1997

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008

Manolescu, Nicolae, *Literatura română postbelică*, Editura Aula, Brasov, 2001

Micu, Dumitru, Manolescu Nicolae, *Literatura română de azi - Încercare de sinteză 1944-1964*, poezia, proza, dramaturgia, E. T. , București, 1965

Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, Editura 100+1 Gramar, București, 2004

Olteanu, Antoaneta, *Dicționar de mitologie. Demoni, duhuri, spirite*, Editura Paideea, 2007

Papiu Ilarian Alexandru, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol I, ediție îngrijită, prefațată, bibliografie, glosar și notă asupra ediției de Serafim Duicu, cu un cuvânt înainte de acad. Ștefan Pascu, Casa de Editură Mureș, Tg.-Mureș, 1996

Pamfile, Tudor, *Mitologie românească*, Editura All, București, 1997

Piru, Alexandru, *Istoria literaturii române*, Editura Grai și suflet- Cultura Națională, 1994

Popa, Marian, *Dicționar de literatură română contemporană*, Editura Albatros, București, 1971

Paliga, Sorin, *Mitologia slavilor*, Editura Meteor Press, 2006

Raicu, Lucian, *Practica scrisului și experiența lucrării*, Editura Cartea Românească, București, 1974

Ruxăndoiu, Pavel, *Folclorul literar în contextual literaturii populare românești*, Editura Grai și Suflet- Cultura Națională, Colecția "Cumințenia Pământului", București, 2001

Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol.I, ediția a doua revăzută și completată, București, Ed. Cartea Românească, 1978

Taciu, Elena, *Mitologie romantică*, Editura Cartea Românească, București, 2003

Xenopol, A. D., *Teoria istoriei*, traducere din lb. franceză de Olga Zaicik, studiu introductiv de Al. Zub, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1997

Philippe, Walter, *Mitologie creștină*, Editura Artemis, 2005